

EL CAPITAL SOCIAL LOCAL A CATALUNYA I ELS SEUS DETERMINANTS

Sergi Sànchez Coll

Tutor: Vicente Ortún Rubio

Treball de Fi de Grau (21973), EMC20

Facultat d'Economia i Empresa

Universitat Pompeu Fabra, Curs 2018/2019

RESUM

Davant la creixent importància de l'estudi del capital social com a component institucional i la manca d'estudis a menor escala i fora dels Estats Units, aquest treball identifica alguns dels factors que determinen la creació de capital social als municipis i comarques catalans. Això es fa a partir de la participació electoral, la densitat associativa i les donacions de sang, i extraient-ne els components principals s'elabora un índex del capital social i se'n troben les principals variables associades. En general es corrobora l'evidència existent, especialment als municipis, trobant efectes rellevants en el capital social del règim de propietat dels habitatges, el grau de mobilitat, la densitat de població, la renda, el nivell educatiu i l'edat. També s'intueix una distribució geogràfica desigual, penalitzant l'Àrea Metropolitana de Barcelona i la costa.

PARAULES CLAU

Capital social, participació electoral, densitat associativa, donacions de sang, mobilitat residencial, municipis, comarques, components principals, Catalunya

CLASSIFICACIÓ JEL

D71, D72, R12, Z13

TAULA DE CONTINGUTS

1.	<i>Introducció</i>	3
2.	<i>Dades i mètode</i>	7
3.	<i>Resultats</i>	14
4.	<i>Discussió</i>	21
5.	<i>Conclusió</i>	22
6.	<i>Agraïments</i>	23
7.	<i>Bibliografia</i>	23

1. INTRODUCCIÓ

La primera menció coneguda del capital social es remunta a fa més de cent anys en el camp de la pedagogia (Hanifan, 1916), però el concepte es va popularitzar sobretot durant els anys vuitanta dins la sociologia, i a partir de Putnam va fer el salt a d'altres ciències socials com l'economia, on ha adquirit una importància creixent en el camp institucional i el desenvolupament de les comunitats. L'objectiu d'aquest estudi és identificar els factors que determinen la creació de capital social als municipis catalans majors de 5.000 habitants i a les comarques, a partir de variables associades als nivells de capital social local: densitat associativa, donacions de sang i participació electoral, mitjançant models per a cada una d'aquestes variables i la creació d'un índex sintètic de capital social mitjançant l'anàlisi de components principals. Les hipòtesis estan resumides en les següents dues preguntes: fins a quin punt el capital social segueix els mateixos patrons que els descrits en estudis per a altres territoris? Com es distribueix geogràficament? No hi ha raons per pensar que el cas de Catalunya hagi de ser diferent pel que fa a determinants, i s'espera que el capital social tingui valors baixos a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i alts en municipis interiors amb poca mobilitat.

Quant a la definició de capital social no hi ha consensos establerts i les definicions varien àmpliament segons la disciplina. Adler i Kwon van resumir amb concisió les més destacades (Adler & Kwon, 2002). Dins la branca que considera el capital social com les relacions que un actor manté amb actors externs destaca l'obra de Pierre Bourdieu, que defineix el capital social com la suma de recursos corrents o virtuals que s'acumulen en un individu o grup a través de la possessió d'una xarxa durable de relacions mútues i reconeixement, més o menys institucionalitzades (Bourdieu, 1986). Segons Bourdieu, el capital social és una propietat individual de la persona i, a diferència de la majoria d'autors, fa una interpretació negativa de l'ús que se'n pot fer, ja que considera que no està disponible per a tothom, doncs està lligat a l'estrat social al qual es pertany i que per tant els beneficis només repercuteixen en aquest segment de la població, que solen ser les classes benestants i poderoses. Mostra el capital social com una eina que tenen les elits per assegurar-se que la gent inadequada no pugui accedir als seus cercles excloents (Bourdieu, 1986). També relaciona el concepte amb l'economia, doncs sota certes condicions, es pot transformar en capital econòmic i pot ser institucionalitzat en forma de títol nobiliari.

Dins el sector d'autors que se centren en el capital social com l'estructura de relacions entre actors dins una comunitat destaquen James Coleman i Robert Putnam. El primer considera que el capital social es defineix per la seva funció, i que consisteix en un conjunt d'entitats que tenen en comú el fet de disposar d'algun tipus d'estructura social i el fet de facilitar certes accions als individus que estan dins aquesta estructura (Coleman, 1988). A diferència de Bourdieu, Coleman considera tota la societat com a capaç d'acumular capital social, també els desfavorits. Per Putnam, el capital social s'entén com a les característiques d'una organització social, com ara xarxes, normes i confiança social que faciliten la coordinació i la cooperació per un benefici mutu. L'important auge de la recerca sobre el capital social va arribar a partir de *Making Democracy Work*, l'influent llibre de Putnam on va estudiar les institucions regionals italianes, trobant que uns nivells elevats de capital social (densitat associativa) estaven associats amb governs més efectius i un major desenvolupament econòmic a nivell nacional (Putnam, 1993).

La variable subjacent en el capital social és la confiança en els altres, que permet crear els teixits de cooperació útils en la resolució de problemes d'acció col·lectiva. Ambdues variables solen estar estretament relacionades. Un dels primers a relacionar-les va ser Coleman, que considerava que la confiança és una conseqüència del capital social, i que aquesta va acompanyada d'obligacions i expectatives (Coleman, 1990). La confiança també pot ser un substitut imperfecte tant dels drets de propietat com de la implementació de contractes per part del govern quan aquest no és capaç de proporcionar-los (Knack & Keefer, 1997).

La importància del capital social rau, malgrat les dificultats de definir-lo, en les externalitats positives que produeix en l'economia i la societat (si bé sempre es pot emprar amb finalitats delictives). En termes de creixement econòmic, Rupasingha et al. van trobar-hi una relació positiva en el cas dels comtats dels Estats Units (Rupasingha, Goetz, & Freshwater, 2000). Putnam va correlacionar l'activitat associativa amb el rendiment econòmic de les regions italianes, si bé a nivell macro Knack i Keefer no van trobar-hi relació, fins i tot separant entre tipus d'associacions, considerant les de tipus olsonià com aquelles on la horitzontalitat perjudica el creixement degut a que poden actuar com a grups d'interès cercadors de rendes (en honor a Mancur Olson (Olson, 2008)), i les de tipus putnamià, amb efectes beneficiosos per a l'economia (Knack & Keefer, 1997). També son coneguts els efectes en la facilitació de les transaccions, la reducció de costos de monitorització, la qualitat institucional i la

convivència. Com resumeix detalladament l'apartat que Malecki hi dedica, el capital social pot ser clau en el desenvolupament, entès com a innovació i emprenedoria (Malecki, 2012).

Al capital social se li atribueixen diversos nivells d'intensitat, resumits a la Taula 1 juntament amb les seves característiques principals:

Taula 1: Els gradients del capital social, Font: Uphoff (2000) (adaptació)

	Capital mínim	Capital social elemental	Capital social substancial	Capital social màxim
Interessos	Cap interès en el benestar dels altres; egoisme a costa dels altres	Sobretot interessat en el propi benestar; cooperació només si és en benefici propi	Compromís en iniciatives comunes	Compromís cap al benestar dels altres, preocupació pel bé públic
Valors	Arrogància	Eficiència de la cooperació	Efectivitat de la cooperació	Altruisme vist com a intrínsecament bo
Assumptes	Egoisme	Reducció dels costos de transacció	Com sostenir l'acció col·lectiva	Abnegació
Teoria de jocs	Suma zero; si no hi ha restriccions, possibilitat d'eleccions amb suma negativa	Suma zero; intercanvis destinats a maximitzar el propi benefici, poden tenir resultats de suma positiva	Suma positiva; l'objectiu és maximitzar interessos propis i dels altres, per avantatge mutu	Suma positiva; l'objectiu és maximitzar interessos comuns, els propis hi estan subordinats
Funcions d'utilitat	Interdependents, amb pes només de la utilitat pròpia	Independents, amb les pròpies utilitats avançant a través de la cooperació	Positivament interdependents; cert pes per al benefici dels altres	Positivament interdependents; més pes al benefici dels altres que al propi

No obstant això, diversos autors són escèptics amb el concepte de capital social, bé sigui per la poca claredat del concepte i que es podria definir millor amb altres paraules com afiliació, família, sociabilitat o confiança (Fischer, 2001), o bé per l'ús inadequat del terme "capital" (Arrow, 2000; Fischer, 2001; Solow, 2000), i no hi ha consens sobre quin paper ha de tenir el sector públic. Alguns acadèmics defensen que l'Estat és necessari per promoure el capital social a través d'incentius institucionals (Kenworthy, 1997). D'altres, que és perjudicial, posant l'exemple de les societats comunistes com a destructores del capital social prèviament present en les mateixes (Nichols, 1996), si bé certes zones ex-comunistes destaquen pels seus elevats nivells (Petro, 2001).

Durant els darrers anys s'ha especulat sobre una possible disminució dels nivells de capital social, sobretot des de l'aportació de Putnam on feia notar que als Estats Units s'estava reduint

dràsticament la participació en diverses associacions de voluntaris (Creu Roja, escoltes), reunions públiques, manifestacions, eleccions, l'assistència a l'església o l'estona dedicada a socialitzar, si bé els membres d'altres tipus d'associacions com les del tercer sector han augmentat (Putnam, 1995a, 1995b). També observa que s'han reduït els lligams familiars i la confiança social. Ofereix diverses causes, com podrien ser la mobilitat residencial, la incorporació de la dona al mercat de treball, transformacions demogràfiques o de l'estructura econòmica, l'augment de les pressions temporals o la transformació tecnològica del lleure. En la ressenya que fa Fischer del primer article, considera dubtosa aquesta descapitalització social, doncs la criminalitat ha disminuït i tant el voluntariat com l'assistència a esdeveniments esportius han augmentat (Fischer, 2001), de manera que tampoc hi ha consens en aquest àmbit.

Els determinants del capital social s'han estudiat sobretot a nivell de països. A nivell local es podria citar Besser, que ha estudiat els canvis del capital social a 99 municipis menors de 10.000 habitants de l'estat nord-americà d'Iowa (Besser, 2009). Els pioners d'aquests tipus d'estudis van ser Rupasingha et al., que van estudiar els determinants del capital social als comtats dels Estats Units i als quals seguirem (Rupasingha, Goetz, & Freshwater, 2006), però en general hi ha escassetat d'evidència a nivell regional i tampoc estudis fets fora d'aquest país.

El segon problema que presenta el capital social després del de la definició és el de la manera de mesurar-lo. En aquesta fase, segons Coleman, hi ha dues visions oposades segons el gremi de l'acadèmia que es consideri (Coleman, 1988). Per una banda, la sociologia sol considerar els actors com a subjectes a normes i obligacions socials, i per tant el capital social com un atribut comunitari, tot i que a l'actor no se li reconeix cap mena d'impuls d'acció propi. En canvi, l'economia sol veure individus interessats en ells mateixos i en el compliment dels seus objectius personals, seguint un principi neoclàssic de maximització de la utilitat i obviant l'entorn. Dins la perspectiva econòmica i individual és destacable el model de Glaeser et al., que descriu el procés d'adquisició del capital social a partir d'un model de capital humà, a nivell individual i de manera racional (Glaeser, Laibson, & Sacerdote, 2002). També és rellevant el seu estudi experimental sobre l'estabilitat d'aquest atribut (Glaeser, Scheinkman, & Soutter, 1999).

En la literatura existeixen dues aproximacions a la mesura del capital social: la primera emprada d'enquesta sobre el grau de confiança de la població, sovint fent servir dades del World

Values Survey, amb la pregunta següent: “En general, creu que la majoria de gent és de fiar o que s’ha d’anar amb compte al tractar-hi?”. També són comunes les preguntes sobre la freqüència dels contactes veïnals, la disponibilitat de xarxes socials a qui poder consultar problemes, o la participació en associacions, preguntes formulades, per exemple, als qüestionaris de les enquestes de Cohesió Urbana i de Relacions Veïnals i Convivència de l’Institut d’Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. Com assenyalen Glaeser et al., però, aquesta mesura subjectiva del capital social presenta alguns problemes, doncs les preguntes són vagues, abstractes i difícils d’interpretar, i les respostes estan més relacionades amb els nivells de fiabilitat que amb els de confiança (Glaeser et al., 1999).

La segona aproximació a la mesura del capital social cerca variables quantificables que l’expliquin, com ara la densitat associativa, les donacions de sang, la participació electoral o els lectors de diaris. Aquest és el mètode, per exemple, de Putnam. L’avantatge és que les mesures són molt més fiables, doncs són objectives i es refereixen a tota la població, però no està clar que siguin conseqüències exclusives del capital social, i com a molt només n’expliquen una part. Per aquest anàlisi farem servir la segona aproximació, i ens centrarem en tres variables explicatives del capital social a nivell municipal i comarcal com a variables dependents: les donacions de sang per mil habitants, la densitat associativa per mil habitants i la participació electoral mitjana.

El present treball continua de la següent manera: a la secció 2 es presenten les dades amb les quals s’ha realitzat l’estudi, les seves característiques principals, els mètodes emprats en l’anàlisi de les mateixes i els fonaments teòrics. La secció 3 presenta els resultats de l’estudi per a les tres variables estudiades i l’índex de capital social. A continuació, la secció 4 enceta una discussió sobre les implicacions dels resultats obtinguts i les dificultats trobades, i finalment la cinquena part clou la investigació.

2. DADES I MÈTODE

L’estudi s’ha dut a terme a partir de la creació d’una base de dades per als municipis majors de 5000 habitants amb suficients dades disponibles, per a les variables detallades als següents paràgrafs. Els motius per limitar l’estudi als municipis majors de 5000 habitants són dos: en primer lloc per a moltes dades aquesta dimensió sol ser el límit a partir del qual es realitza una

estadística en un municipi, de manera que les dades només estan disponibles per els d'aquesta mida i superiors. En segon lloc, als municipis més petits els determinants del capital social poden estar contaminats pel fet que als pobles petits la seva producció pot ser facilitada pels majors vincles socials que la mida reduïda permet crear.

Per a la realització de l'estudi s'han omès els municipis de nova creació, i en el cas de les comarques el Moianès, per ser una comarca de recent creació just a la meitat del període estudiat. S'ha disposat de dades de donacions de sang municipals i comarcals de les darreres set campanyes, realitzades pel Banc de Sang i Teixits de Catalunya. Les dades que permeten mesurar la densitat associativa provenen de la Guia d'Entitats del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, consultada durant l'abril de 2019. Finalment, les dades de participació electoral provenen de l'Idescat. Quant a les variables independents i de control, les dades de règim de tinença de l'habitatge, cens, renda familiar disponible mitjana, densitat de població, altitud, nivell d'instrucció de la població, població estrangera i migracions internes també provenen de l'Idescat, mentre que les dades de població major de 65 anys són de l'Estadística del Padró Continu de l'Institut Nacional d'Estadística. Finalment, es disposava de dades de Fedea de desigualtat i concentració municipal de renda l'any 2007, però malauradament se n'ha descartat la utilització degut a la seva antiguitat, malgrat que sospitem que és una variable molt rellevant.

Dins la literatura, Matthews i Fiddler han estudiat la influència del capital social en les donacions de sang al Canadà. Malgrat ser a nivell individual conclouen que l'acció de donar no es produeix per motius intrínsecament altruistes, sinó per la recompensa que la comunitat ofereix a qui ho fa, de manera que com més cohesió social hi hagi més donacions tindran lloc (Matthews & Fiddler, 2011). Els incentius no monetaris són clau a l'hora de mantenir tant els nivells de donació, en la línia de Titmuss (Mellström & Johannesson, 2008), com la qualitat sanitària de les donacions (Poel, Seifried, & Schaasberg, 2002).

Pel que fa a la densitat associativa, a nivell català ha estat estudiada per Daniel Montolio i Ana Tur-Prats, però centrant-se en el paper dels béns comuns com a determinants històrics del capital social actual. (Montolio & Tur-Prats, 2018). Malgrat que el present estudi no es dediqui als determinants històrics sí que és important considerar el treball esmentat pel seu ús de la

densitat associativa com a part del capital social. Rupasingha et al. (2006) i Putnam (1993) també fan servir aquesta variable.

D'altra banda, Montero et al. han analitzat la relació entre confiança social, confiança política, confiança en les institucions i satisfacció amb la democràcia (Montero, Zmerli, & Newton, 2008). Conclouen que la confiança social forma part d'un cercle virtuós que s'associa amb la participació comunitària, la pertinença voluntària a associacions, tot això a la vegada associat a una major implicació cívica i participació política democràtica. La relació entre capital social i comportament electoral és trobada per Putnam de manera indirecta per a les regions italianes, doncs hi ha factors històrics que contaminen la participació electoral, però fa servir la participació en referèndums per a l'elaboració del seu Índex de Comunitat Cívica, juntament amb el vot preferencial, els lectors de diaris i l'escassetat d'associacions esportives i culturals (Putnam, 1993).

A continuació es presenta una definició de les dades estudiades. Les Taules 2 i 3 mostren les estadístiques descriptives de les dades estudiades per als municipis i per a les comarques.

- **partim:** Mitjana de la participació a les eleccions locals (2011 i 2015), autonòmiques (2010, 2012, 2015 i 2017) i generals (2011, 2015 i 2016).
- **eduter:** Percentatge d'habitants amb educació terciària (CFGS, diplomatura, grau, llicenciatura i doctorat) completada, 2011.
- **rendam:** Mitjana de la Renda Familiar Disponible Bruta, 2012-2016. Pels anys 2017 i 2018 s'ha extrapolat a partir de la taxa de creixement dels anys anteriors.
- **poblaciom:** Mitjana del cens anual de cada municipi o comarca, 2012-2018.
- **logdpm:** Logaritme de la mitjana de la densitat de població, 2012-2018.
- **assoc:** Associacions i federacions registrades al municipi o comarca per 1000 habitants, abril de 2019.
- **imm:** Mitjana del percentatge de població estrangera, 2012-2018.
- **mobilitatm:** Mitjana de la mesura de mobilitat, 2012-2017. Aquesta mesura s'ha confeccionat sumant el nombre d'immigracions i emigracions internes que hi ha hagut al municipi o a la comarca en un determinat any, dividint aquesta suma pel cens de l'any corresponent i expressant-ho en percentatge.
- **majm:** mitjana del percentatge d'habitants majors de 65 anys, 2012-2018.
- **propietat:** percentatge d'habitatges en règim de propietat, 2011.

- **lloguer**: percentatge d'habitatges en règim de lloguer, 2011.
- **altitud**: altitud del municipi en msnm.
- **dm**: mitjana dels índex de donació de sang (donacions per 1000 habitants), 2012-2018.

Taula 2: Estadístiques descriptives de les dades municipals

Variable	Obs	Mean	Std.Dev.	Min	Max
partim	206	66.99	3.15	58.98	73.91
eduter	206	22.79	6.8	10.25	48.05
rendam	205	15.49	2.46	9.98	24.26
poblaciom	205	32842.78	116896.7	4863.43	1612801
logdpm	205	6.57	1.35	3.01	9.93
assoc	206	9.62	2.8	4.44	19.35
imm	205	12.91	7.95	2.2	49.74
mobilitatm	205	8.61	1.93	4.77	15.45
majm	205	16.4	2.81	9.01	25.95
propietat	205	71.65	8.8	34.3	95.15
lloguer	203	16.88	6.77	3.85	51.22
altitud	205	176.38	190.28	2	1202
dm	205	30.02	16.42	6.48	89.85

Taula 3: Estadístiques descriptives de les dades comarcals

Variable	Obs	Mean	Std.Dev.	Min	Max
partim	41	68.40	2.65	63.94	76.42
eduter	41	23.29	4.28	13.49	33.53
rendam	41	15.07	1.37	12.1	18.98
poblaciom	41	184076.9	382389.1	3936.714	2240368
logdpm	41	4.55	1.68	1.64	9.64
assoc	41	14.13	5.41	6.65	34.65
imm	41	14.45	4.24	7.86	25.83
mobilitatm	41	3.38	.63	1.86	5.45
majm	41	19.16	2.81	9.01	25.95
propietat	41	74.32	3.38	13.01	28.45
lloguer	41	18.03	5.43	7.66	31.87
dm	41	38.54	13.11	15.41	72.19

Les figures 1 a 6 mostren la distribució geogràfica dels diferents valors de les variables estudiades, emprant l'eina Instamaps de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.¹ La participació electoral té una variabilitat molt petita pel que fa a les diferents observacions i en l'horitzó temporal, però el principal argument per utilitzar una mitjana de les eleccions en els

¹ Vegeu les figures A1-A3 de l'annex per a un major detall als municipis i enllaços a tots els mapes

darrers vuit anys és intentar aïllar el component de l'interès polític de les candidatures, que no es contempla en aquest estudi i pot afectar significativament els nivells de participació. La participació no és, en general, massa alta, i destaquen els municipis de la província de Barcelona, on es concentren la majoria d'observacions elevades. El baix compromís amb les urnes té tendència a ocórrer a la costa, encara que dos terços de la població segueixen anant a votar. A nivell comarcal no hi ha un dibuix clar, si bé és a la majoria de comarques costaneres on la participació és més baixa. Destaquen la Terra Alta i el Priorat, ambdues comarques formades per poblacions de menys de 5000 habitants, però amb participació elevada tant als comicis locals com als autonòmics i generals, de manera que la tendència és clara.

A l'Àrea Metropolitana de Barcelona és on la densitat associativa és menor, probablement en part pel fet de ser ciutats dormitori i per l'efecte de la capitalitat de Barcelona, que pot fer que certes associacions i federacions s'hi estableixin. La manca de municipis majors de 5000 habitants a les comarques interiors no permet visualitzar gràficament les diferències, si bé s'intueix una densitat més elevada als municipis del centre i el nord, que també podria ser deguda a l'efecte de la capitalitat comarcal. A nivell comarcal la densitat associativa és més elevada a les comarques del Pirineu i Prepirineu, així com al Priorat.

Les donacions de sang tenen una volatilitat força elevada, de manera que és convenient fer comparacions

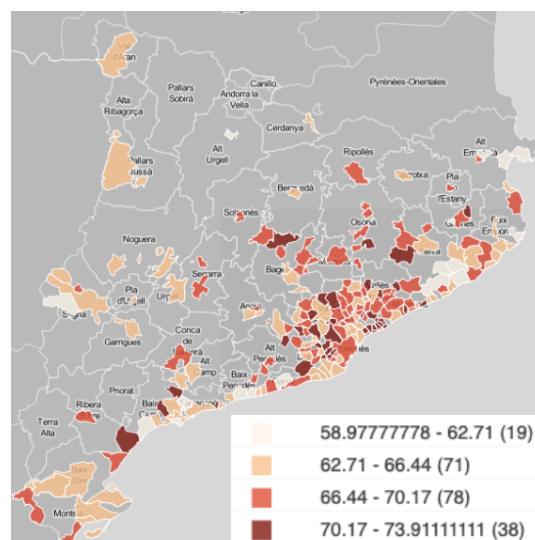

Figura 1: Participació electoral municipal mitjana, 2010-2017 (en %)

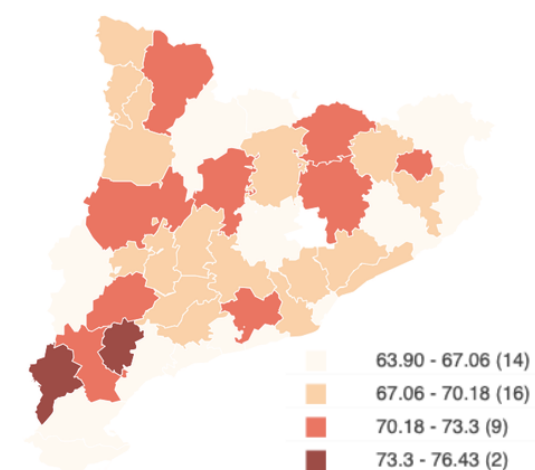

Figura 2: Participació electoral comarcal mitjana, 2010-2017 (en %)

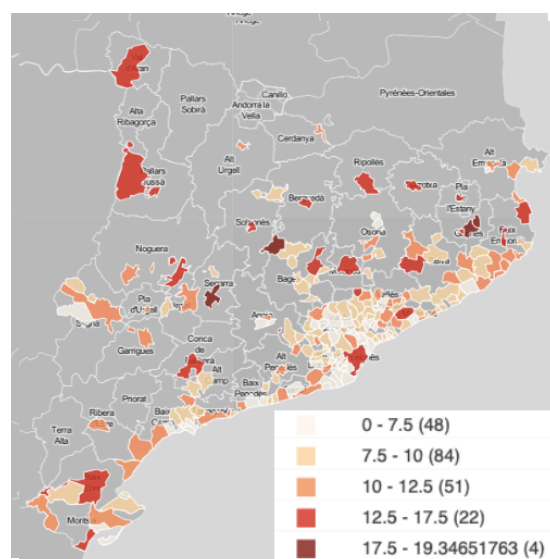

Figura 3: Densitat associativa municipal, 2018 (en associacions per 1000 habitants)

amb la mitjana del major nombre d'anys possibles, en aquest cas els set que van del 2012 al 2018. Malgrat això, el nombre de donacions té una variabilitat extremadament elevada que va de les 6.48 donacions per 1000 habitants de Cubelles a les 89.85 de Centelles. Destaquen els municipis de les províncies de Girona, Lleida i Tarragona, estant els valors més grans i petits repartits per la geografia catalana, de manera que no es poden extreure conclusions clares. A les comarques es poden apreciar uns majors nivells de donacions a les que estan situades a l'oest i al nord-est del país, així com al Solsonès.

Per a realitzar aquest anàlisi s'eliminen les observacions de les cinc ciutats més grans (Badalona, Barcelona, Hospitalet de Llobregat, Sabadell i Terrassa), doncs temem que contaminin els resultats per l'elevada població i creiem que les diferències en el capital social són suficientment elevades en els diferents barris, de manera que no té sentit considerar la ciutat com un sol cas. També es manté la mostra completa, amb una finalitat comparativa.

Els fonaments teòrics estan basats en Rupasingha et al., explicats més extensament al seu article sobre la producció de capital social als comtats dels Estats Units. Es parteix d'un model de presa de decisions en el qual l'individu tria quant capital social produir, i això depèn del cost d'oportunitat de destinar-hi temps i recursos i dels beneficis marginals d'un major capital social (Rupasingha et al., 2006). S'assumeix una llar representativa d'un municipi o comarca *i*, amb la funció d'utilitat quasi-

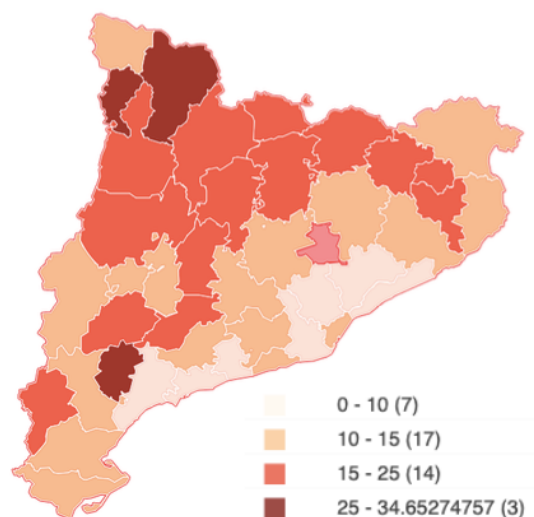

Figura 4: Densitat associativa comarcal, 2018 (en associacions per 1000 habitants)

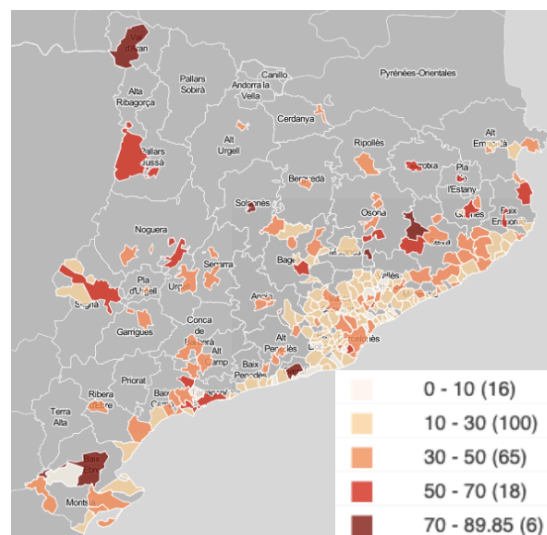

Figura 5: Índex mitjà municipal de donació de sang, 2012-2018 (en donacions per 1000 habitants)

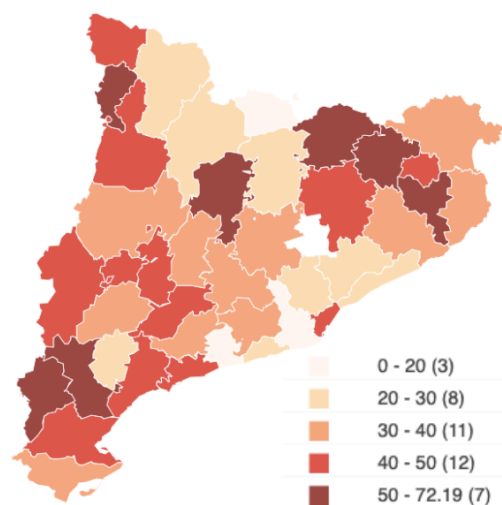

Figura 6: Índex mitjà comarcal de donació de sang, 2012-2018 (en donacions per 1000 habitants)

còncava següent (1), que depèn del consum (C_i) i del capital social (SK_i):

$$U_i \equiv U(C_i, SK_i) \text{ on } i = 1, \dots, n \quad (1)$$

L'equació (2) presenta la lagrangiana per poder resoldre el problema de maximització de la utilitat de la llar:

$$L = U\left(C(x_C t_C), SK(x_S, t_S, E_i, R_j)\right) + \lambda[w_i(T - t_C - t_S) - (p_x x_C + p_S x_S)] \quad (2)$$

on el consum i el capital social depenen dels béns de mercat (x_C) i l'assignació de temps per la producció d'aquests (t_C), i dels béns de capital social (x_S), l'assignació de temps per a la producció d'aquests (t_S), les característiques pròpies de la llar (E_i) i les característiques de les altres llars de la comunitat (R_j), respectivament. Les restriccions són temporals (T és el temps disponible per període i t_1 és el dedicat a treballar) i de pressupost, amb (p_x) , (p_S) i (w_i) descrivint el preu del bé de mercat, el preu dels béns de capital social i el salari de la llar, respectivament. Aplicant les condicions de primer ordre es troba el punt on la llar tria un nivell òptim de capital social (x_S) estrictament positiu, quan la utilitat marginal del bé de capital social és superior al cost d'oportunitat marginal, com reflecteix l'equació (3).

$$Y^* = \frac{(U'_{SK}(\cdot))}{\lambda} - p_S > 0 \quad (3)$$

Els termes observats i els controls s'incorporen al model del capital social als municipis i comarques de Catalunya (vector x de l'equació (4)) per a cada una de les variables estudiades:

$$Y_i^* = \beta x_i + u_i \quad (4)$$

on u_i és el terme d'error. Aquest model s'ha estimat amb Stata 12 per Mínims Quadrats Ordinaris i amb regressions de dades de panell amb efectes aleatoris de sis períodes de donacions de sang, renda, població, densitat de població, immigració, mobilitat i majors de 65 anys, que permeten augmentar la robustesa de les conclusions. El model escollit ha estat el de d'efectes aleatoris, doncs l'omissió de la resta de factors, invariables en el temps per manca de

dades, podria fer perdre validesa als resultats, de manera que hem preferit incloure estimacions per a totes les variables.

3. RESULTATS

Les taules 4 a 6 mostren els resultats de les regressions realitzades. Concretament, la taula 4 conté les corresponents a participació electoral per a la mostra completa, la mostra exceptuant les ciutats més grans i la mostra completa de comarques. Es pot apreciar una R^2 força elevada a nivell municipal malgrat no controlar per la oferta política, i que augmenta retirant les ciutats grans. A nivell comarcal és acceptable, on només hi ha 41 observacions. La taula 5 segueix exactament el mateix procediment però en el cas de la densitat associativa. En aquest cas les ciutats grans augmenten el percentatge explicat, tal vegada degut a l'efecte capitalitat de tres d'elles. A la regressió (6) l' R^2 s'apropa a la meitat del valor explicat. Finalment, la taula 6 mostra els resultats per a les donacions de sang. Les regressions (7), (8) i (10) mostren el mateix que les anteriors, i el poder explicatiu del model és més baix que els altres dos casos. En canvi, les regressions (9) i (11) mostren el resultat de les respectives regressions amb dades de panell a nivell municipal i comarcal. A continuació es comenten els resultats per a cada variable inclosa en les regressions.

Població:

La mida de les ciutats i les comarques té un efecte significatiu en alguns casos, si bé aquest és negligible, d'uns pocs decimals i amb el signe variant segons el tipus de determinant estudiat. Les donacions de sang i la densitat associativa estan ajustades per població, i els pobles petits no formen part de la mostra, de manera que és esperable aquest resultat inconcret.

Renda:

Als municipis la Renda Familiar Disponible Bruta mostra un impacte positiu i significatiu a l'1% en la participació electoral mitjana, però negatiu en la densitat associativa i significatiu. En el cas de les donacions s'ha trobat una relació quadràtica, amb un efecte màxim quan s'assoleixen els 15.400€ aproximadament. En relació a les comarques, la renda no és significativa però mostra la mateixa forma de U invertida en el cas de les donacions. La teoria prediu un impacte positiu de la renda en el capital social, doncs uns ingressos baixos poden portar els individus a treballar més hores per guanyar una mica més de diners, perjudicant el temps disponible per a la participació cívica (Rupasingha et al., 2006).

Taula 4: Resultats MQO per a participació electoral

	(1)	(2)	(3)
Participació electoral	Municipis	Excepte grans	Comarques
eduter	0.00935 (0.0370)	0.0447 (0.0374)	-0.194 (0.124)
rendam	0.799*** (0.114)	0.716*** (0.114)	-0.0600 (0.2888)
poblacio	-2.79e-06** (1.32e-06)	-3.07e-05*** (7.50e-06)	8.77e-07 (1.21e-06)
logdpm	-0.139 (0.133)	0.125 (0.150)	-0.124 (0.264)
assoc	0.159** (0.0638)	0.159** (0.0627)	0.277*** (0.0801)
imm	-0.0738*** (0.0280)	-0.0589** (0.0277)	-0.199** (0.0891)
mobilitatm	-0.408*** (0.0803)	-0.518*** (0.0844)	-0.826 (0.608)
majm	-0.135** (0.0583)	-0.128** (0.0573)	-0.00457 (0.158)
propietat	-0.0381 (0.0248)	-0.0268 (0.0244)	0.0399 (0.0612)
Constant	63.24*** (3.116)	62.43*** (3.055)	73.11*** (9.258)
Observacions	204	199	41
R-quadrat	0.617	0.642	0.577

Errors estàndard entre parèntesis

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Densitat de població:

Podem concloure que la densitat de població afecta negativament la densitat associativa i també les donacions de sang a la submostra sense les ciutats més grans, i a la resta de casos no és significativa i apareixen coeficients positius a la submostra pel que fa a participació, i a les comarques pel que fa a donacions. A la literatura no hi ha una postura clara al respecte. La mesura estava inclosa com a intent de capturar la distribució territorial de la població, de manera que indica la seva importància, i per tant caldria aprofundir-hi emprant algun procediment per capturar correctament la geografia dels municipis i les comarques.

Taula 5: Resultats MQO per a densitat associativa

	(4)	(5)	(6)
Densitat associativa	Municipis	Excepte grans	Comarques
eduter	0.128*** (0.0404)	0.129*** (0.0420)	0.350 (0.267)
rendam	-0.284** (0.128)	-0.293** (0.131)	0.686 (0.626)
poblaciom	1.61e-06 (1.43e-06)	2.38e-06 (8.37e-06)	-3.73e-06 (2.59e-06)
logdpm	-0.494*** (0.147)	-0.446*** (0.170)	-0.972* (0.558)
imm	-0.00209 (0.0309)	-9.62e-05 (0.0314)	0.0275 (0.197)
mobilitatm	0.0437 (0.0887)	0.0435 (0.0954)	0.861 (1.334)
majm	-0.912** (0.432)	-0.914** (0.436)	1.045*** (0.296)
majm ²	0.0339** (0.0130)	0.0342** (0.0132)	
propietat	-0.0940*** (0.0261)	-0.0917*** (0.0264)	-0.180 (0.131)
logaltitud	0.437*** (0.133)	0.459*** (0.136)	
Constant	24.32*** (3.435)	23.80*** (4.766)	-9.180 (20.37)
Observacions	204	199	41
R-quadrat	0.447	0.436	0.487

Errors estàndard entre parèntesis

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Immigració:

El coeficient del percentatge de població estrangera és negatiu en el cas de participació electoral mitjana, en la línia adequada si es té en compte una possible manca de dret a vot afectant part d'aquesta població estrangera. Per a les altres variables la immigració no presenta cap tendència clara. És possible que per poder apreciar un major efecte s'hagi de posar el focus de l'estudi en els barris i en la distribució de la població estrangera en els mateixos. Tot i ser rellevant i negatiu als Estats Units, doncs crea aïllament social (Putnam, 2007), a Europa

Tolsma et al. no han trobat un impacte clar de la immigració en la cohesió social als municipis i barris holandesos (Tolsma, Meer, & Gesthuizen, 2009).

Taula 6: Resultats MQO i dades de panell per a donacions de sang

Donacions de sang	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
	Municipis	Excepte grans	Panell municipis	Comarques	Panell comarques
eduter	-0.0235 (0.254)	-0.114 (0.257)	-0.558*** (0.189)	0.873 (0.671)	-0.080 (0.642)
rendam	9.396** (3.913)	7.124* (3.868)	1.273 (1.760)	34.79 (23.984)	14.53 (8.985)
rendam ²	-0.306*** (0.113)	-0.231** (0.112)	-0.035 (0.050)	-1.200 (0.802)	-0.526* (0.288)
poblaciom	1.17e-05 (9.03e-06)	9.65e-05* (5.21e-05)	1.86e-05** (9.14e-06)	-1.26e-05* (6.56e-06)	-5.36e-06 (6.44e-06)
logdpm	-1.182 (0.921)	-2.345** (1.023)	-0.946 (0.912)	0.805 (1.691)	-0.119 (1.253)
assoc	1.035** (0.443)	1.246*** (0.435)	1.374*** (0.444)	-0.348 (0.433)	0.143 (0.395)
imm	0.125 (0.210)	0.008 (0.209)	-0.060 (0.133)	0.488 (0.484)	0.234 (0.315)
mobilitatm	-1.753*** (0.555)	-1.590*** (0.578)	0.168 (0.320)	-9.713*** (3.350)	-4.419*** (1.209)
majm	-0.113 (0.404)	-0.295 (0.397)	-0.833*** (0.270)	1.547* (0.863)	0.227 (0.609)
propietat	-0.468*** (0.170)	-0.478*** (0.167)	-0.647*** (0.157)	-0.300 (0.350)	-0.105 (0.328)
Constant	6.496 (39.63)	32.60 (39.560)	83.31*** (22.412)	55.21 (51.09)	-43.35 (79.145)
Observacions	204	199	1,224	41	246
R-quadrat	0.346	0.378		0.509	
Nombre d'id			204		41

Errors estàndard entre parèntesis

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Mobilitat:

La mesura de mobilitat residencial basada en les migracions internes mostra un important impacte negatiu en la participació electoral i en les donacions de sang. Això segueix la teoria segons la qual una major mobilitat residencial impedeix crear vincles profunds, i va en la línia de l'evidència presentada per Rupasingha et al., si bé està mesurada de manera diferent

(Rupasingha et al., 2006). Tot i això, perd la significació en el cas de la densitat associativa, quan el coeficient esdevé positiu, així com al panell de donacions municipals i a la participació electoral de les comarques.

Majors de 65:

Afecta negativament la participació electoral, contraintuitiu si es té en compte que normalment la gent gran vota més (Fernández-i-Marín & López, 2010), de manera que s'hauria de disposar o bé de dades més precises que les disponibles actualment de grans grups d'edat, o bé instrumentar-la si hi ha sospites de que l'edat pot influir en d'altres variables. En canvi, l'impacte dels majors de 65 anys en la densitat associativa sí que està en línia amb l'evidència existent, doncs es considera que el capital social s'acumula progressivament amb l'edat (Putnam, 1995b). Tot i això, trobem una forma de U amb mínim al voltant del 13%, suggerint que els municipis amb molts joves o ancians tenen més associacions. També té sentit que el coeficient sigui negatiu pel que fa a les donacions de sang, doncs l'edat màxima per poder donar sang és 70 anys i per tant als municipis més envellits hi ha menys donacions.

Educació terciària:

La impossibilitat d'aconseguir un instrument fiable per l'educació fa que els resultats tampoc ho siguin. L'impacte de l'educació és positiu per a la participació electoral dels municipis i també significatiu per a la densitat associativa, però el coeficient és força baix. La literatura és molt clara al respecte: l'educació és clau per augmentar els nivells de capital social (Jian, Maasen van den Brink, & Groot, 2009). A les donacions de sang, en canvi, l'impacte és generalment negatiu i significatiu al panell de municipis.

Règim de tinença de l'habitatge:

És clarament significatiu per a densitat associativa i donacions de sang, però només als municipis. Com en el cas de Rupasingha et al. els resultats també són inesperats, doncs l'efecte és negatiu, mentre que la teoria prediu que el fet de ser propietari implica un major arrelament al municipi i en conseqüència una major adquisició de capital social. Contrastant-ho amb el percentatge d'habitatges en règim de lloguer el resultat és l'oposat.

Altitud:

Havent considerat que només podia tenir una afectació en la densitat associativa, com a intent de reflectir l'orografia, l'altitud té un efecte clarament negatiu als municipis.

Densitat associativa:

S'ha considerat com a variable explicativa de la participació electoral i les donacions de sang, afectant significativa i positivament la primera variable i la segona només en el cas dels municipis.

Per sintetitzar els resultats, i seguint Rupasingha et al., hem cregut convenient elaborar un índex de capital social a partir de les tres variables estudiades.

Això s'ha aconseguit realitzant un anàlisi de components principals de les variables. Un valor de 0.52 a la mesura de Kaiser-Meyer-Olkin indica que és adequat realitzar un anàlisi de components principals a nivell comarcal. A nivell municipal el valor és de 0.489, proper al mínim de 0.5 aconsellable, de manera que s'ha procedit igualment. S'ha considerat el primer component principal com a l'índex de capital social, doncs és el més explicatiu i l'únic amb els valors propis superiors a 1.² Les figures 7 i 8 mostren la distribució geogràfica de l'índex als dos nivells estudiats, que no segueix un patró clar però es concentra a les comarques interiors del nord-est i l'oest de Catalunya, assolint els nivells més elevats Arbúcies, Banyoles, Cardona, Celrà, Centelles, Cervera, Girona, Montblanc, Ripoll, Sant Hilari Sacalm, Solsona, Torroella de Montgrí, Tortosa, Tremp i Vielha.³ Els nivells més baixos corresponen a Calafell, Canovelles, Cornellà de Llobregat, Rubí, Sant Adrià de Besòs, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Vallirana i Viladecans.

La Taula 7 mostra les regressions lineals per a la mesura del capital social amb els factors associats a la seva producció. A nivell municipal destaca la significació de la majoria de variables. L'efecte del percentatge d'habitatges en propietat afecta altra vegada negativament el capital social,

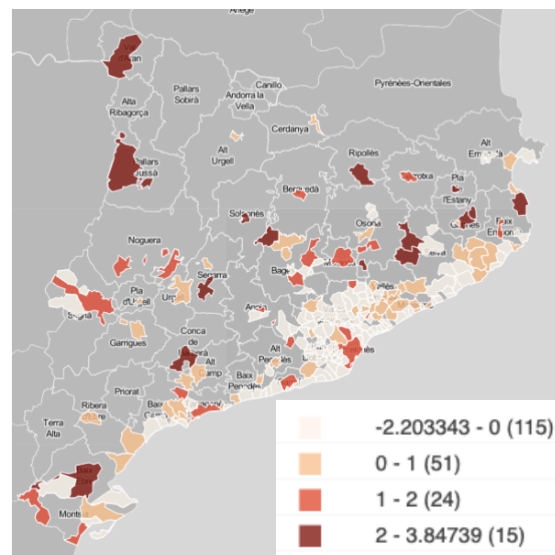

Figura 8: Índex de capital social municipal a partir del component principal

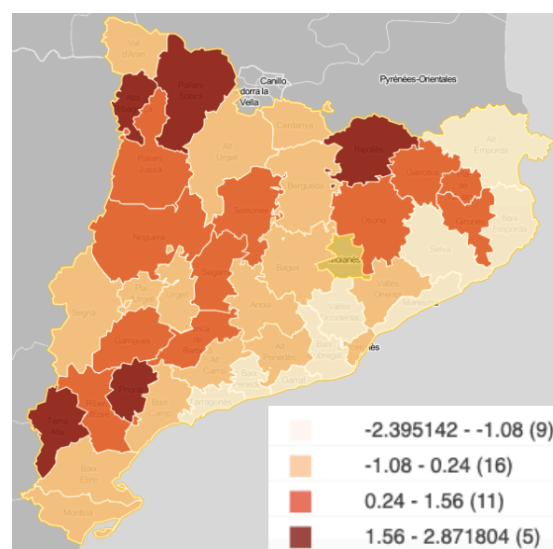

Figura 7: Índex de capital social comarcal a partir del component principal

² Vegeu les figures A5 i A6 de l'annex per veure els el gràfic dels valors propis.

³ Vegeu la figura A4 de l'annex per a un major detall.

contradient la teoria. La densitat de població i la mobilitat també són negatives. El coeficient de l'educació superior és positiu, però més baix del que caldria esperar i només significatiu al 10%. La renda segueix una forma quadràtica amb un efecte màxim als 16.200€. Quant als valors no significatius, la població i el percentatge d'immigrants tenen un impacte negligible en el capital social, mentre que el dels majors de 65 anys és lleugerament positiu, però amb un coeficient més baix del previst a la teoria.

Taula 7: Resultats MQO per a l'índex de capital social

Índex de capital social	(12)	(13)
	Municipis ⁴	Comarques
eduter	0.0306*	0.0389
	(0.0172)	(0.0610)
rendam	0.807***	0.0759
	(0.259)	(0.143)
rendam ²	-0.0249***	
	(0.00750)	
poblaciom	1.10e-06	-8.00e-07
	(3.53e-06)	(5.93e-07)
logdpm	-0.295***	-0.219*
	(0.0666)	(0.128)
imm	-0.00452	-0.0328
	(0.0142)	(0.0450)
mobilitatm	-0.0995**	-0.373
	(0.0391)	(0.305)
majm	0.0365	0.224***
	(0.0264)	(0.0677)
propietat	-0.0545***	-0.0254
	(0.0108)	(0.0300)
Constant	-1.0734	-1.571
	(2.675)	(4.660)
Observations	199	41
R-squared	0.468	0.538

Errors estàndard entre parèntesis

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

⁴ Excloent les cinc ciutats més grans: Barcelona, Badalona, L'Hospitalet de Llobregat, Terrassa i Sabadell.

A nivell comarcal la significació només és present pel percentatge de majors de 65 anys, que afecta positivament el capital social i valida la teoria, i la densitat de població al 10% de significació, que té un efecte negatiu. Això ens porta a pensar que les comarques segueixen uns patrons diferents que els municipis, no necessàriament les mateixes variables influeixen el capital social i hi pot haver molta variabilitat dins de cada municipi. Tanmateix, el signe de les estimacions significatives als municipis és el mateix a les comarques, de manera que els determinants semblen actuar de manera similar. El problema de la pèrdua de robustesa de l'índex es pot atribuir al fet que els determinants de cada una de les tres variables en alguns casos actuen de manera contradictòria en les mateixes, diluint l'efecte.

4. DISCUSSIÓ

Els resultats mostren una quantitat relativament elevada de variables significatives, i que segueixen, majoritàriament i sobretot a nivell municipal, els patrons esperats, de manera que els resultats són vàlids internament. Caldria, però, acotar la definició de capital social per dotar-la d'una major validesa i comparabilitat externa.

La mesura de mobilitat presenta un possible desavantatge a tenir en compte, doncs es pot donar el cas de municipis que poden estar perdent població perquè els habitants emigren per manca d'oportunitats, i aquesta decadència s'interpreta de la mateixa manera que una ciutat dinàmica on hi ha una gran rotació de persones degut a emigracions i immigracions internes, de manera que es perd certa fiabilitat.

Pot haver-hi un efecte capitalitat en el cas de la densitat associativa i les donacions de sang, doncs en el primer cas les associacions i fundacions poden triar establir-se a la capital de comarca encara que operin en diferents municipis, per una qüestió lògica de quantitat d'habitants. En el cas de les donacions, el banc de sang, si bé realitza campanyes arreu del territori, també és lògic que empli un criteri de població per ser més efectiu, fent que les campanyes es concentrin, en general, a municipis de més de 5000 habitants i capitals de comarca. En relació amb això, seria important avaluar els determinants del rendiment en les donacions de sang, doncs a part del nombre de donacions a l'any també és important tenir en compte el nombre de campanyes realitzades en cada municipi, per poder donar més validesa als resultats.

No ha estat possible elaborar instruments viables per a l'educació ni la concentració de la renda, seguint a Rupasingha et al., però tampoc per cap altra variable, degut a la manca de dades disponibles tant municipals com comarcals sobre despesa en salut i educació, anys d'escolarització, mida familiar o tipus de distribució urbana. És important disposar d'aquest o algun altre mètode per identificar correctament l'impacte d'almenys aquestes dues variables.

De cara a futures recerques, seria interessant poder contrastar altres resultats ja trobats en la literatura, com ara intentar aproximar el procediment de producció del capital social, per exemple quant tarda un cert canvi en les variables explicatives a afectar els nivells de capital social, o bé si es produeix algun cicle, ja sigui vital o generacional, doncs certs resultats dels panells difereixen notablement de les regressions MQO. Relacionat amb això seria útil poder conèixer la vulnerabilitat del capital social, i si a Catalunya també es produeix el fenomen de descapitalització detectat de *Bowling Alone* (Putnam, 1995a). De fet, a la sèrie temporal del conjunt de Catalunya, les donacions de sang mitjanes són lleugerament menors aquesta dècada que l'anterior, però caldria aprofundir en els altres determinants i en tot el ventall de causes. El fet de diferenciar, com fan Rupasingha et al., entre associacionisme tipus Olson, cercador de rendes, i tipus Putnam, que teòricament promou més la cohesió social, també podria ajudar a descontaminar aquesta variable i per tant a millorar la validesa dels resultats. D'altra banda, un estudi de casos en els municipis amb majors nivells de capital social podria donar pistes sobre les característiques comunes que permeten aquests nivells, així com anàlisis a nivell de barri per a les ciutats mitjanes amb grans diferències educatives o de renda o les grans.

5. CONCLUSIÓ

Mitjançant aquest estudi s'han pogut identificar alguns dels principals determinants del capital social tant als municipis com a les comarques de Catalunya. També s'ha vist un comportament diferenciat a nivell comarcal i s'ha pogut comprovar com un índex del capital social amb les tres variables estudiades és útil però perd robustesa, doncs algunes d'aquestes actuen de manera oposada, de manera que el problema de la mesurabilitat del concepte està lluny de resoldre's. Aquesta contribució deixa més preguntes que respostes, doncs s'obren molts camps per a futures recerques en el cas concret de Catalunya a nivell local, però sembla clar que, si bé en unitats d'anàlisi diferents, la majoria de variables validen el comportament predit per la literatura. Tanmateix, cal afinar les tècniques per capturar els efectes pels quals no es disposa de mesuraments a escala municipal i per obtenir característiques geogràfiques. Aquest ha estat

un intent d'explicar aquelles diferències intangibles entre municipis, i potser entre comarques, que no tenen un origen clar, però que són les que amb el temps donen cohesió social al territori.

6. AGRAÏMENTS

És precís agrair les valuoses aportacions de Claudia Rei (University of Warwick) durant la fase inicial de l'estudi, així com al Banc de Sang i Teixits de Catalunya per l'amable provisió de dades històriques de donacions de sang, a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (Universitat Autònoma de Barcelona) per la generosa provisió de dades de l'Enquesta de Cohesió Urbana i l'Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència malgrat no haver estat emprades al final, a Pol Guillaumes i Adrià Mateu pel seu feedback, a Khalid Khayati (Linköpings Universitet) per les influències interdisciplinàries de la Sociologia i la Ciència Política que vaig rebre i que d'alguna manera han acabat inspirant aquest treball, i molt especialment a Vicente Ortún (Universitat Pompeu Fabra) per la seva confiança, suport, aportacions i experiència que han enriquit significativament aquesta obra.

7. BIBLIOGRAFIA

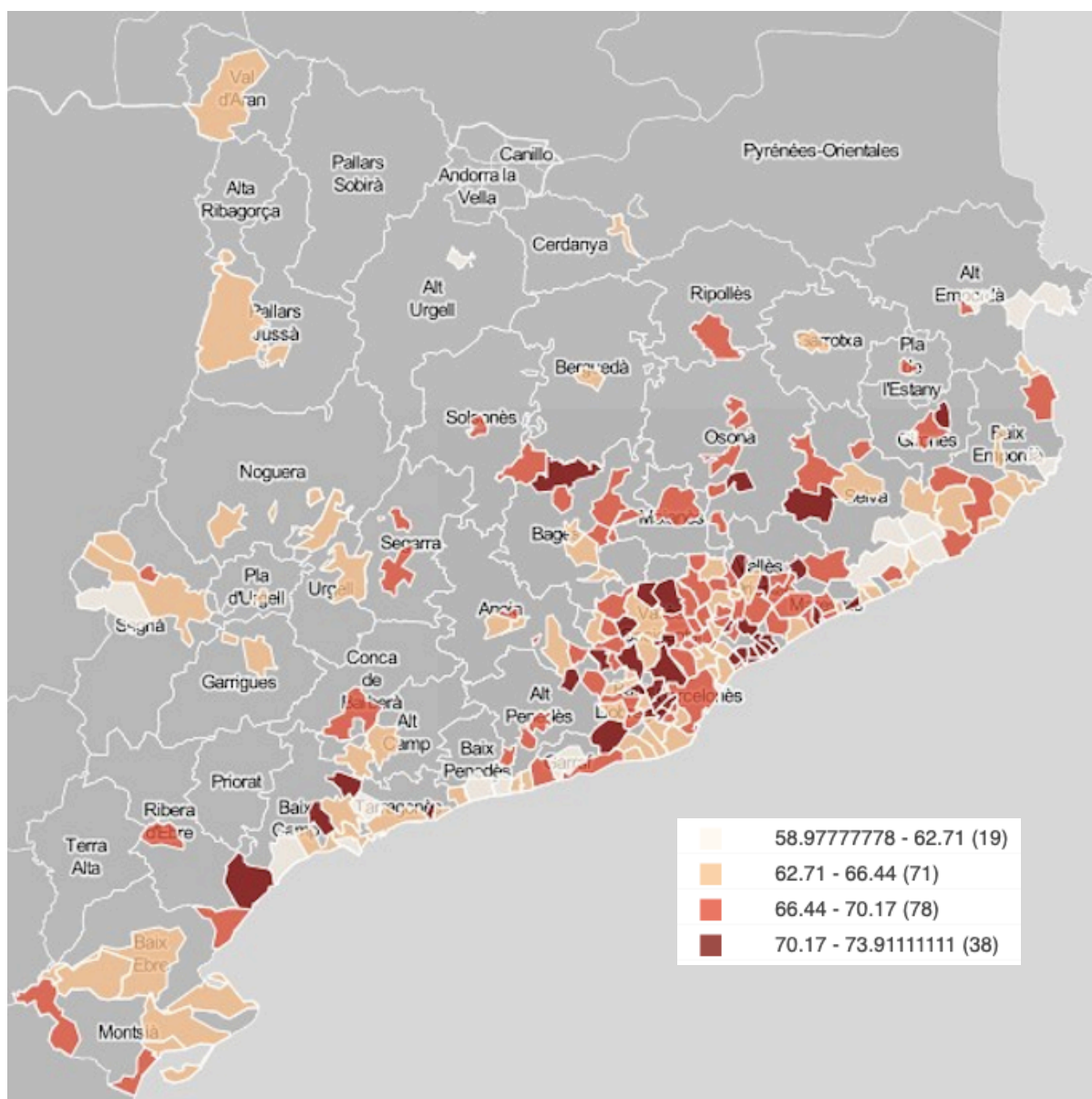
- Adler, P. S., & Kwon, S. (2002). Social Capital: Prospects for a New Concept. *The Academy of Management Review*, 27(1), 17–40. <https://doi.org/10.5465/AMR.2002.5922314>
- Arrow, K. J. (2000). Observations on Social Capital. In P. Dasgupta & I. Serageldin (Eds.), *Social capital: A multifaceted perspective* (Vol. 6, pp. 3–5). Washington DC: World Bank.
- Besser, T. L. (2009). Changes in Small Town Social Capital and Civic Engagement. *Journal of Rural Studies*, 25(2), 185–193. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2008.10.005>
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In M. Granovetter & R. Swedberg (Eds.), *The Sociology of Economic Life*. New York: Routledge.
<https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780429494338>
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94(Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure), 95–120.
- Coleman, J. S. (1990). Social Capital. In *Foundations of Social Theory* (pp. 300–321). Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.

- Fernández-i-Marín, X., & López, J. (2010). Marco Cultural de Referencia y Participación Electoral en Cataluña. *Revista Española de Ciencia Política*, 23, 31–57.
- Fernández de Guevara, J., Montesinos, V., Pérez, F., & Serrano, L., (2005). *La Medición del Capital Social: Una Aproximación Económica*. Bilbao: Fundación BBVA.
- Fischer, C. S. (2001). Bowling Alone: What's the Score? *Social Networks*, 27(2)(August), 155–167.
- Glaeser, E. L., Laibson, D., & Sacerdote, B. (2002). An Economic Approach to Social Capital. *The Economic Journal*, 112, 437–458.
- Glaeser, E. L., Scheinkman, J. A., & Soutter, C. L. (1999). *What Is Social Capital? The Determinants of Trust and Trustworthiness* (Working Paper No. 7216). Cambridge, MA.
- Hanifan, L. J. (1916). The Rural School Community Center. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67(September), 130–138.
- Jian, H., Maasen van den Brink, H., & Groot, W. (2009). A Meta-Analysis of the Effect of Education on Social Capital. *Economics of Education Review*, 28(4), 454–464.
- Kenworthy, L. (1997). Civic Engagement, Social Capital, and Economic Cooperation. *American Behavioral Scientist*, (5), 645–656.
<https://doi.org/10.1177/0002764297040005010>
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251–1288.
- Malecki, E. J. (2012). Regional Social Capital: Why it Matters. *Regional Studies*, 46.8, 1023–1039. <https://doi.org/10.1080/00343404.2011.607806>
- Matthews, R., & Fiddler, J. (2011). Blood Donation and Community: Exploring the Influence of Social Capital. *International Journal of Social Inquiry*, 4(1), 45–63.
- Mellström, C., & Johannesson, M. (2008). Crowding Out in Blood Donation: Was Titmuss Right? *Journal of the European Economic Association*, 6 (June), 845–863.
- Montero, J. R., Zmerli, S., & Newton, K. (2008). Confianza social, confianza política y satisfacción con la democracia. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, (122), 11–54.
- Montolio, D., & Tur-Prats, A. (2018). Long-lasting Social Capital and its Impact on Economic Development: The Legacy of the Commons. *Working Paper, Institut d'Economia de Barcelona*.
- Nichols, T. M. (1996). Russian Democracy and Social Capital. *Social Science Information*, 35(4), 629–642.
- Olson, M. (2008). *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and*

- Social Rigidities*. Yale University Press.
- Petro, N. N. (2001). Creating Social Capital in Russia: The Novgorod Model. *World Development*, 29(2), 229–244.
- Poel, C. L. Van Der, Seifried, E., & Schaasberg, W. P. (2002). Paying for Blood Donations: Still a Risk? *Vox Sanguinis*, (83), 285–293.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (1995a). Bowling Alone. *Journal of Democracy*, 6(1), 65–78.
- Putnam, R. D. (1995b). Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *PS, Political Science & Politics*, 28(4), 664.
- Putnam, R. D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century (The 2006 Johan Skytte Prize Lecture). *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174.
- Rupasingha, A., Goetz, S. J., & Freshwater, D. (2000). Social Capital and Economic Growth : A County-Level Analysis. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 32(3), 565–572.
- Rupasingha, A., Goetz, S. J., & Freshwater, D. (2006). The Production of Social Capital in US Counties. *The Journal of Socio-Economics*, 35, 83–101.
<https://doi.org/10.1016/j.socec.2005.11.001>
- Solow, R. M. (2000). Notes on Social Capital and Economic Performance. In P. Dasgupta & I. Serageldin (Eds.), *Social Capital: A Multifaceted Perspective* (pp. 6–10). Washington DC: Washington, DC: The World Bank.
- Tolsma, J., Meer, T. Van Der, & Gesthuizen, M. (2009). The Impact of Neighbourhood and Municipality Characteristics on Social Cohesion in the Netherlands. *Acta Politica*, 44, 286–313. <https://doi.org/10.1057/ap.2009.6>
- Uphoff, N. (2000). Understanding Social Capital: Learning from the Analysis and Experience of Participation. In P. Dasgupta & I. Serageldin (Eds.), *Social Capital: A Multifaceted Perspective* (pp. 215–249). Washington DC: World Bank.

ANNEX

Figura A1: Participació electoral municipal mitjana, 2010-2017 (en %)⁵

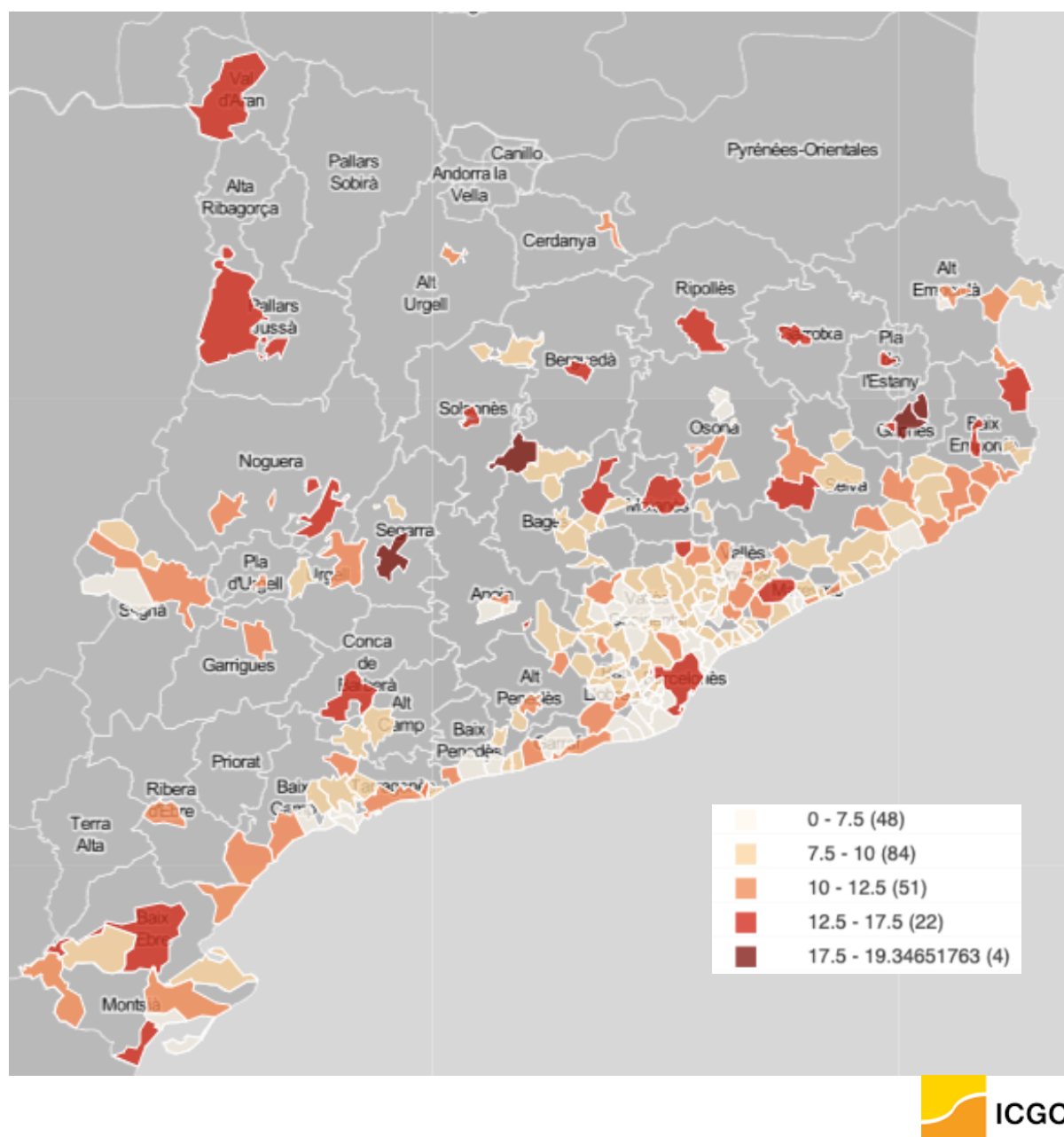

⁵ Vegeu els mapes interactius en línia a:

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=3378a614ad3c73be59e2f0426e5ac5f5&3D=false>
(Participació electoral municipal)

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=36c8dba40041f148dde605e889bcc316&3D=false>
(Participació electoral comarcal)

Figura A2: Densitat associativa municipal, 2018 (en associacions per 1000 habitants)⁶

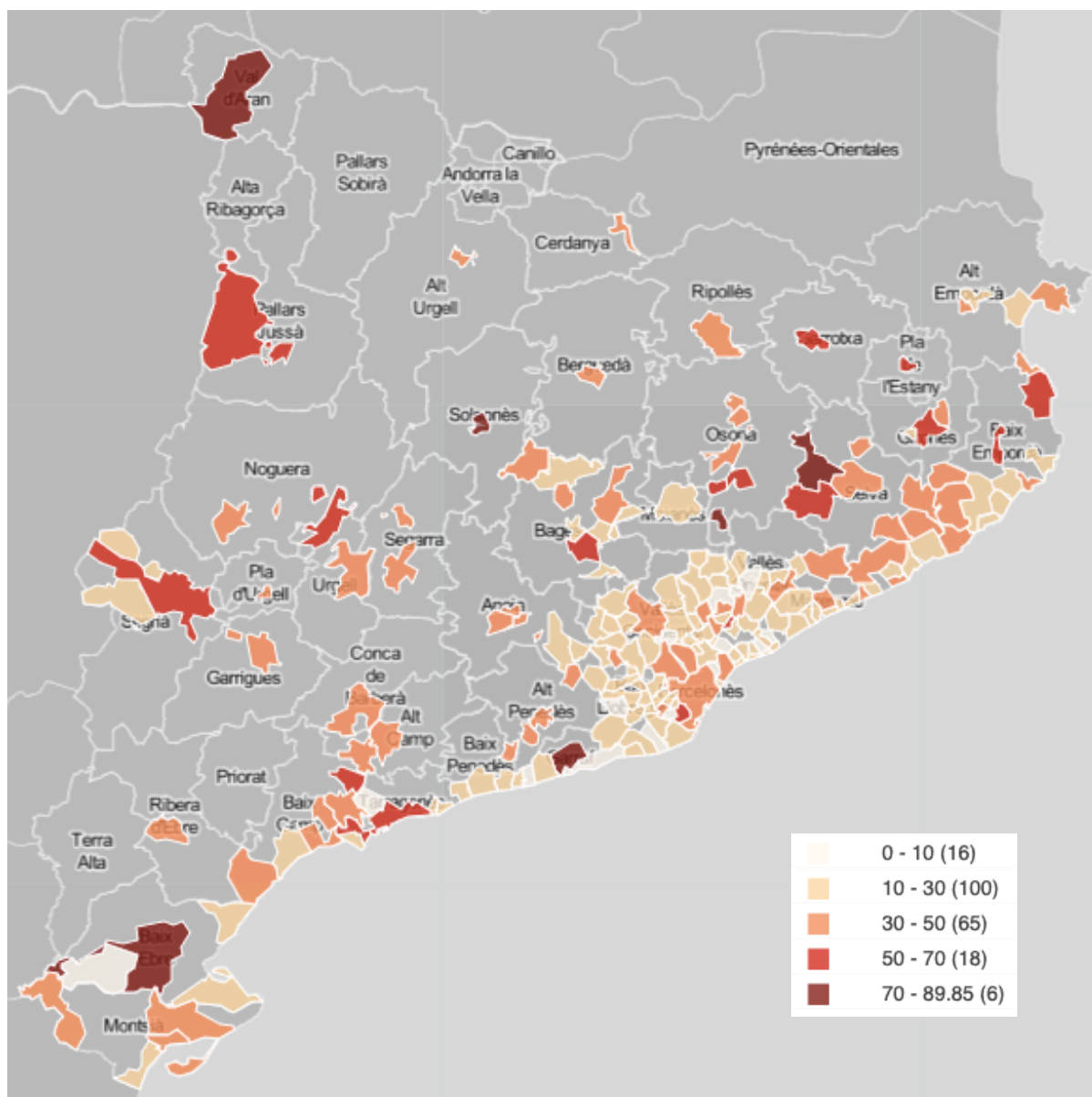

⁶ Vegeu els mapes interactius en línia a:

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=1bfef5759b11cc1f3667e6bdf3eaa9c5&3D=false>
(Densitat associativa municipal)

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=5dc586a99d67695cb6e5139175ff9f11&3D=false>
(Densitat associativa comarcal)

Figura A3: Índex mitjà municipal de donació de sang, 2012-2018 (en donacions per 1000 habitants)⁷

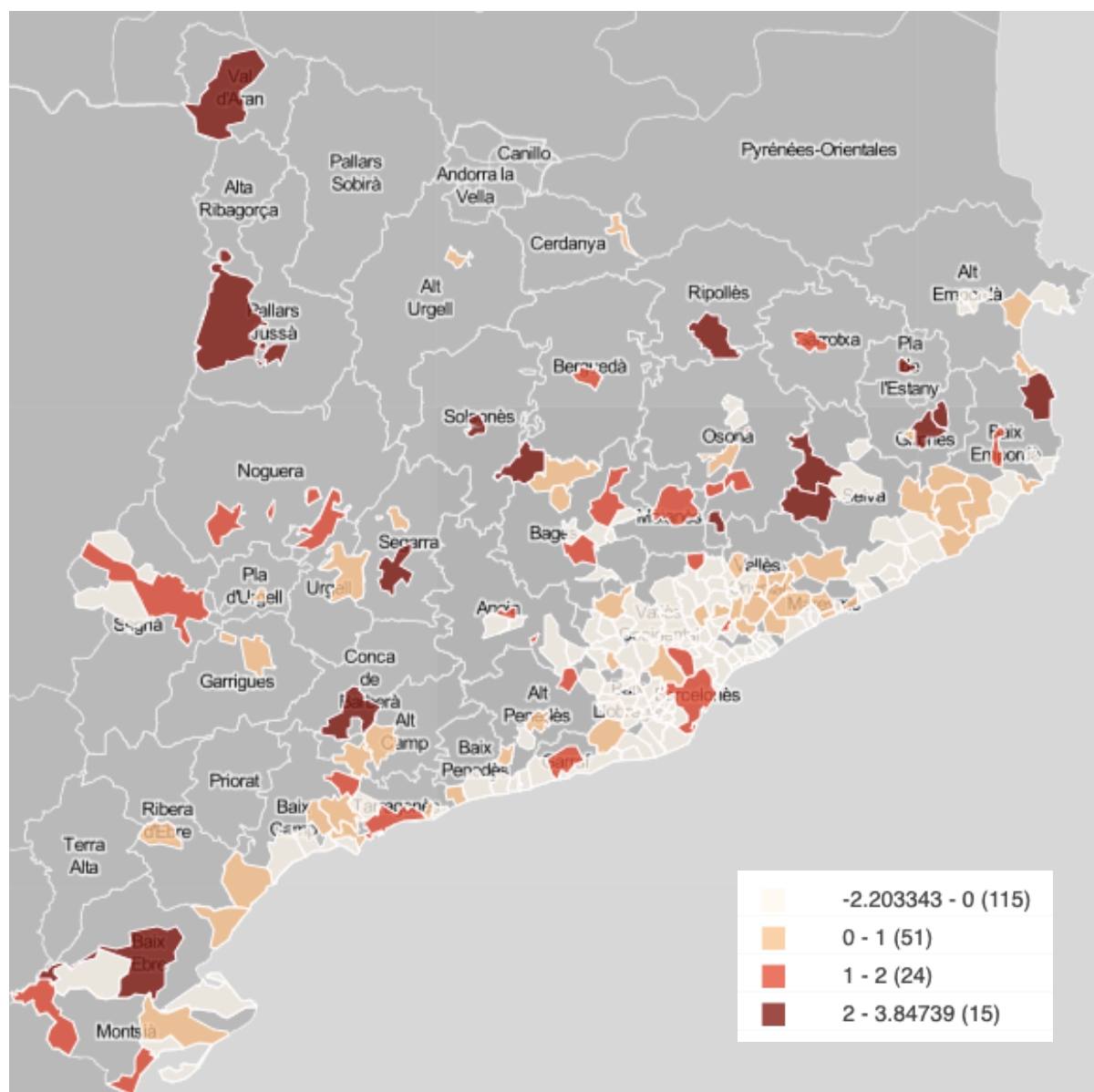

⁷ Vegeu tots els mapes interactius en línia a:

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=f0a5ac7874f3e10911d6b1102050a054&3D=false>
(Donacions mitjanes de sang municipals)

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=0943e3bf2215792bda64bb31b048db6b&3D=false>
(Donacions mitjanes de sang comarcals)

Figura A4: Índex de capital social municipal a partir del component principal⁸

⁸ Vegeu els mapes interactius en línia a:

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=345bdb992439a006b86a55fe991fe8a0&3D=false> (Índex de capital social municipal)

<https://www.instamaps.cat/visor.html?businessid=84e7246862c05f48b26d32267dfa190b&3D=false> (Índex de capital social comarcal)

Figura A5: Índex de capital social (municipis), valors propis de l'anàlisi de components principals

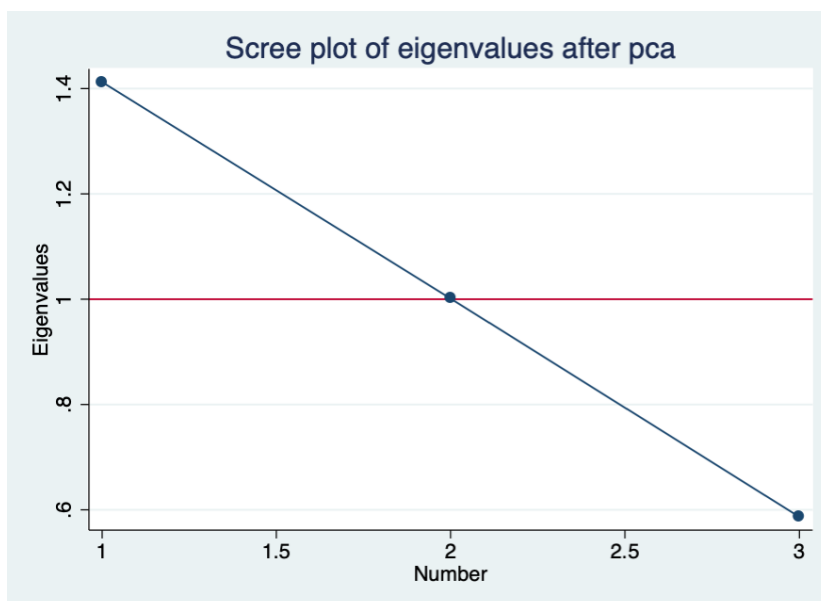

Figura A6: Índex de capital social (comarques), valors propis de l'anàlisi de components principals

